

ОСНОВНІ ТЕЧІЇ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ДУМКИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Духовна культура – сукупність духовних цінностей, створених людством впродовж його історії. Це досягнення в царині освіти, науки, літератури, мистецтва та інших напрямках духовної діяльності суспільства. Духовна культура демонструє рівень інтелектуального, морально-етичного, естетичного та емоційного розвитку суспільства. Рівень духовної культури, як правило, визначається рівнем розвитку суспільства, станом матеріального виробництва. Кожна суспільна формація використовує культурні досягнення попередньої, успадковує і опановує їх для створення своєї культури.

Кожна нація має свої характерні риси культури, однак на сучасному етапі в світі зростають інтеграційні тенденції, які ведуть до нівелювання етнокультурних відмінностей. На національну культуру згубно впливає масова культура. Відтак актуалізується проблема збереження самобутності національних культур. При цьому особливо важливим постає питання вивчення впливу навколишнього середовища (територіально-природного та історико-суспільного) на формування етнокультурної самобутності. Ось що з цього приводу пише у своїй монографії “Пути России” священник Олександр Кісельов, який багато років прожив у США: “Збереження культурного середовища – завдання не менш істотне, ніж збереження навколишньої природи. А між тим питання про моральну екологію не лише не вивчається, воно навіть не ставиться наукою як щось цілісне і життєво важливе для людини. Вивчаються окремі види культури і залишки культурної спадщини, питання реставрації пам’ятників та їх збереження, але не вивчається моральний чинник і вплив на людину всього культурного середовища в усіх взаємозв’язках” [1, 118]. Проблема збереження національної культури, вплив на неї навколишнього середовища надзвичайно актуальна для багатьох країн світу, в тому числі й для США[5].

Культура даної етнічної спільноти включає в себе таку колективну свідомість, яка, на думку відомого соціолога Е.С. Маркаряна, виробляється в процесі “позабіологічної” адаптації до навколишнього середовища (географічного та історико-суспільного) [3,5]. Але при цьому потрібно пам’ятати, що культура “живе” і розвивається. Вона не може повністю визначитися навколишнім середовищем. Середовище – це лише потенціал. Суспільство, як і людина, має свободу вибору, і цей вибір часто залежить від національної самосвідомості.

Самобутність культури етнічної спільноти проявляється у спільній мові, системі цінностей, способі мислення (менталітеті), побуті і звичаях, філософії, релігії, етиці і праві, в домінуючих формах соціальної, економічної і політичної організації суспільства, політичній структурі, а також, що дуже важливо, в самосвідомості. На думку відомого соціолога П.Сорокіна всі ці вияви культури “...взаємопов’язані й просякнуті одним наскрізним принципом або цінністю, по своєму її виражаючи” [4,429]. У кінцевому результаті кожна культура дає відповідь на запитання, в чому вона бачить сенс свого земного призначення.

Вивченню культурологічної проблематики сьогодення США присвячено багато розвідок, що охоплюють найрізноманітніші питання (А. С. Мулярчик, В. І. Солодовник, А. С. Козлов, Е. А. Стеценко, Л. Г. Михайлова, Б. Г. Гнилов, П. Сорокін, В. Добров, В. Шпак, Т. Денисова, Н. Висоцька, Г. Запорожець, П. Прічард, К. Ньюман, Дж. Хартмен, М. Крігер, С. Дембо, Р. Хьюз, Г. Сірсілло, Т. Коен, П. Ківі, Р. Раднер та багато інших). Тема нашого дослідження – розглянути лише окремі аспекти і особливості розвитку основних течій літературознавчої думки в сучасному американському суспільстві.

В останні десятиріччя ХХ століття література США продовжувала бути одним з найважливіших компонентів духовного життя не тільки Америки, але й Західної Європи, визначаючи тенденції розвитку світової художньої літератури. Рубіж 70-80-х років ознаменував собою значний підйом духовної еволюції США, який найповніше виявив себе в загально-естетичному та літературному планах. Сягнула свого апогею не тільки екстремістська ліворадикальна “контркультура”, але й естетика “нового консерватизму”. Неоконсерватори стверджували, що вони апелюють до “мовчазної більшості” і разом з тим вимагають привнесення жорсткіших критеріїв у царину художнього самовираження. Фактично неоконсерватизм став новим виявом заклику до конформізму, законслухняності будь-якою ціною, до дотримання норм загальнолюдської моралі найбагатших верств суспільства (романи Дж. Міченера “Сентенніел” (1976) і “Чесапик” (1978), роман А. Хейлі “Перевантаження” (1979)). На противагу цим поглядам основна частина письменників США зробила ще одну спробу наповнити новим змістом давню традицію національного радикалізму.

У 80-і роки багато відомих письменників США публікують книги, написані в руслі різноманітних модифікацій аналітичного реалізму, які містять активний відгук на суперечності американської дійсності (Н. Мейлер “Пісня палача” (1979), роман Е.Доктороу “Гагар’є озеро” (1980), роман К. Воннегут “Тюремна пташка” (1979), роман Дж. К. Оутса “Ангел світла” (1981). Заслужують на увагу нові твори Дж. К. Оутса “Середній вік: романтичний роман” (2001), Енн Тайлер “Давно, коли ми були дорослі” (2001), де поєднуються “реалістична” манера письма з “романтичною”.

До початку 80-х років у США все чіткіше визначилась важлива тенденція – намагання поповнити загально визнану на той час ущербність постмодерністських експериментів запозиченнями із досвіду реалізму. Яскравим прикладом такої еволюції служить авангардистська проза Дж. Барта (романи “Листи” (1979) і “Остання подорож якогось моряка” (1991).

На зламі 80-90-х років літературно-видавничий світ зазнавав все більшого тиску з боку ринкового механізму, який часто перетворював книгодрукування на фабрику по виготовленню невибагливих бестселерів.

У США все частіше почали висловлювати думки щодо необхідності протиставити “високочолім” європейським теоріям, і зокрема “гальському раціоналізму”, більш традиційну для Америки “практичну критику” [2, 89]. Так, відомий письменник Дж. Хартмен у книзі “Розбрід в критиці” (1989) жорстко заявив про необхідність протиставлення європейцям національної літературознавчої традиції. При цьому Хартмен висловлював жаль з приводу того що американське літературознавство ХХ ст. орієнтувалось головним чином на ідеї “консервативного модерніста” Т.С. Елліотта, а не на дослідницьку методологію таких конструктивно мислячих літературознавців, як Р. Борн і Л. Льюїсон. Багато інших літературознавців Америки також починають схилитися до вже згаданої “практичної критики”, тобто до соціологічних і порівняльно-історичних підходів. Намітилась певна зацікавленість авторитетними науковими методологіями в імпресіоністській критиці. Її сучасні варіанти почали називати “парапрактикою” або “творчою критикою”.

Наближення знаменного рубежу ХХ-ХХІ століть підштовхнуло мислячих письменників США все частіше повертатися до неминучої теми “підведення підсумків”. В середині 90-х років про це було написано принаймні два твори, які належать перу відомих майстрів, – романи “Час минає” Дж. Хеллера (1994) і “Театр Саббата” Ф.Ротта (1995).

До кінця ХХ століття дещо підупала віра в можливість зробити літературознавство абсолютно науковим. Більш того, найпретензійніші школи, найбільш “сайентистські” школи в літературознавстві (семіотика, структуралізм) почали розглядатися як руйнівники літератури, які дегуманізують бездушні методи аналізу. В цьому сенсі показовою є гостра критика структуралізму і постструктуралістичних методів “Каліфорнійської школи літературної теорії”. Її члени – редактори антології М. Кригер і С.Л. Дембо, пишуть: “На жаль, сама з’ява на американській сцені французької критики з її пристрасстю до технології і філософських абстракцій посилює жах критиків-практиків перед будь-якою теорією взагалі” [6, 8]. Самі ж каліфорнійські літературознавці схильні заперечувати важливість літературознавчого теоретизування, однак вважають, що теоретики не повинні втрачати почуття міри і створювати теорії ради теорій. І, як свідчать їх звертання до концепцій В. Гумбольдта, на противагу впливу Ф. де Соссюра, вони не є прихильниками новаторства і готові використовувати досить традиційні вчення і методи дослідження. Отже, цілком очевидно, що так звані “сайентистські” школи поступились своїми позиціями гуманістичним напрямкам, де на першому плані фігурують автор і читач, а не текст.

Незважаючи на непереробний оптимізм американського світосприйняття, породжена американським суспільством та його ментальністю художня література відзначається абсолютно практичним ставленням до власних державців – сучасників (про це неодноразово писали американські дослідники) і глибоким розумінням трагічності як константи людського життя. Вірогідно, що в такому світосприйнятті важливу роль відіграє пуританська традиція, особливостями світобачення котрої є амбівалентність, спіритуалістичність, алегоричність та метафорика інтерпретації світу, словесна значимість та специфічність трактування індивідуальності [7].

Сучасна американська література свідомо намагається змінити суспільство. Поет чи письменник, який говорить чесно й відверто у своїх творах, говорить іншим про необхідність перетворень. Хоч би яким консервативним було суспільство, зміни в його внутрішніх і зовнішніх реаліях неминучі.

Аналізуючи основні течії літературознавчої думки в контексті розвитку сучасної духовної культури США, ми можемо точно сказати, що ключові слова для характеристики американської літератури – мультикультуралізм і розмаїття.

Хоча згадані автори та течії літературознавчої думки аж ніяк не можуть претендувати на створення повної панорами американського літературознавства на зламі ХХ-ХХІ сторіч, можна

стверджувати, що як його зріз, вони показові щодо певних тенденцій у сучасній літературі США, а саме її все більш гібридного, кросс-культурного, поліжанрового та багатодискурсивного характеру, зумовленого мультикультурною та (пост) модерною ситуацією нашої доби. Перспективним у цьому напрямку є глибше і детальніше вивчення основних течій літературознавчої думки, а також дослідження інших шляхів розвитку даного жанру.

Список використаних джерел

1. Киселев А. Пути России /А.Киселев. – М.: St. Seraphim Fund, 1990. – С. 118.
2. Козлов А. С. Основные течения литературоведческой мысли США в XX столетии / А.С. Козлов // Культура и жизнь. США. Канада. – 2000. – № 8. – С. 80-91.
3. Маркарян Э.С. Понятие “культура” в системе социальных наук. – М.: рпарпарпрпрпрпр, 1973. – С. 5-6.
4. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество. – М., 1992. – С. 429.
5. Стеценко Э. А. Экологическое сознание в контексте американской культуры //Культура и жизнь. США. Канада. – 2001. – № 2. – С. 94-107.
6. Direction for Criticism: Structuralism and Its Alternatives. Ed. by M. Krieger and S. Dembo. Madison, 1977. – P. VIII.
7. Elliott E. The Cambridge Introduction to Early American Literature. – Cambridge, UP, 2002.

Анотація. У статті розглядаються характерні особливості розвитку літератури в сучасному американському суспільстві. Особлива увага звертається на аналіз основних течій літературознавчої думки США

Ключові слова: література, сучасне американське суспільство, основна теорія, літературознавча думка.

Summary. The article deals with certain features of literature development observed in the present day American society. Special attention is paid to the analysis of the main trends of the US literary tendencies.

Key words: literature, present day american society, main trend, literary tendency.

УДК 811.111'42

Пушкар О.О.

СПОСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ СУБ'ЄКТА ДІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕДВИБОРНИХ ПРОМОВ БАРАКА ОБАМИ)

В новій реальності міжнародного спілкування особливого значення набуває вивчення лінгвістичних особливостей політичного дискурсу (праці А. Н. Баранова, В. З. Дем'янка, В. І. Карасика, Ю. Н. Караулова, В. Г. Костомарова, П. Б. Паршина, В. В. Петрова, Г. Г. Почепцова, П. Серіо, Ю. А. Сорокіна, А. П. Чудінова, В. И. Шаховського, Е. Й. Шейгал та ін.).

Визначення дискурсу, що розглядається як “переважно текст, його уривок, схема, фрагмент, чи парадигма, письмова або усна; або акт (акти), комплекс (комплекси) усної комунікації, об'єднані послідовною логічною будовою і мовними зв'язками локального та глобального змісту з метою реалізації певної авторської інформативної, людинознавчої чи суспільнознавчої проблематики” [1, 29]. Дискурс, як лінгвістична сутність, визначається складною природою, що передбачає, щонайменше, породження/ кодування, продукування з боку мовця, що втілює інформацію у мовленнєву форму, та сприйняття і декодування з боку утримувача інформаціїD слухача.

Мета статті – проаналізувати політичний дискурс кандидата в Президенти США Барака Обами з точки зору інтегрованого соціального підходу, а саме його мовні політичні практики, у ході яких не тільки обговорюється світ, але й складаються правила цього обговорення, правила самого мовлення, а значить і відповідні розумові конструкції Отже, це значить, що ми намагатимемось провести комплексний аналіз, вводячи “структурний рівень” в широкий соціальний і культурний контекст.

Дослідників цікавить не дискурс загалом, а його конкретні різновиди, що задаються широким набором параметрів: суто мовними відмінними рисами (у тій мірі, у якій вони можуть бути чітко ідентифіковані); специфікою тематики; системою переконань; способами міркування й т.д.